

EDUCAȚIA EXTRAȘCOLARĂ PENTRU DEMOCRAȚIE ȘI DREPTURILE OMULUI ÎN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT DIN REPUBLICA MOLDOVA

CZU: 374.091(478)

DOI: 10.46727/c.17-11-2023.p341-347

Liliana POȘȚAN,

doctor, conferențiar universitar,

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID iD: 0000-0002-3231-3496

Rezumat: *În lucrare analizăm aspectele metodologice ale educației extrașcolare pentru democrație și drepturile omului. Realizăm o analiză diacronică a educației pentru democrație și drepturile omului, în Republica Moldova, determinăm statu quo-ul educației pentru democrație și drepturile omului prin resursele învățământului extrașcolar, ca parte componentă a învățământului general. Realizăm o sinteză a activității cercurilor din instituțiile de învățământ general în baza Sistemul informațional de management în educație SIME.*

Cuvinte-cheie: *Educație extrașcolară, profil, democrație, drepturile omului.*

Summary: *In the paper we analyze the methodological aspects of extracurricular education for democracy and human rights. We carry out a diachronic analysis of education for democracy and human rights, in the Republic of Moldova, we determine the status quo of education for democracy and human rights through extracurricular education resources, as a component of general education. We carry out a synthesis of the activity of circles in general education institutions based on the SIME Education Management Information System.*

Keywords: *Extracurricular education, profile, demodcation, human rights.*

Concept și normativitate

Educația nonformală pentru democrație și drepturile omului în Republica Moldova, la care se atribuie conceptual și învățământul extrașcolar, e legată de procesele de dezvoltare a democrației, din momentul declarării independenței țării la data de 27 august 1991. Constituția țării proclamă că, „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”[3].

Analiza diacronică a educației pentru democrație și drepturile omului, în Republica Moldova, arată că aceasta a fost o resursă importantă pentru impulsionarea educației nonformale și a creat un avantaj competitiv pentru dezvoltarea acestei forme a educației. Educația formală a avut un suport considerabil al educației nonformale în procesele de concepere și implementare a curriculumului în domeniul democrației și drepturilor omului.

În anul 1998, Societatea Independentă Pentru Educație și Drepturile Omului SIEDO, susținută de Fundația SOROS, a colaborat cu Ministerul

Educației și Științei la implementarea din anul 2002 a disciplinei obligatorii Noi și Legea în clasele X-XII [10].

În anul 1999 a fost creat Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului (CIDDC), cu scopul să susțină copiii să-și facă vocea auzită și să influențeze deciziile autorităților, să ofere suport autorităților să consulte opinia copilului și să ia decizii în interesul lui. În anul 1999 a fost ales primul Parlament al Copiilor, susținut de CIDDC.

La acea dată, oferta învățământului extrașcolar, era alcătuită din activități etno-culturale, artistice, sportive, mai puține activități din domeniul tehnicii și al științei și foarte puține din domeniul social și economic.

Legea învățământului din 1995 stabilește că „activitățile extrașcolare au profil științific, cultural-artistice, sportiv-turistic, tehnico-aplicativ, având caracter complementar în cadrul învățământului general” [6].

Ar părea firesc să nu regăsim, stipulate în lege, la acea dată, activități extrașcolare din domeniul civic, social, economic, având în vedere deideologizarea învățământului, „învățământul de stat este laic, refractar la discriminare ideologico-partinică, politică, rasială, națională” [ibidem, art. 4 (3)]. Totodată. Legea stabilea că „Educația moral-spirituală în învățământul de stat primar este un obiect de studiu obligatoriu, iar în învățământul secundar, mediu de specialitate și superior este un obiect de studiu facultativ. Acest obiect este predat de persoane cu pregătire profesională corespunzătoare. Elaborarea concepției, programelor de învățământ și pregătirea cadrelor didactice pentru predarea obiectului “Educația moral-spirituală” constituie prerogativa Ministerului Educației” [ibidem, art. 4 (4)].

Actualmente, la nivelul misiunii, idealului, principiilor, finalităților, stipulate de Codul Educației, sistemul de învățământ din Republica Moldova realizează educația pentru cetățenie democratică și educației pentru drepturile omului (ECD/EDO).

„Oferta educațională a ultimei generații de curricula disciplinare (ediția 2019) valorifică contextul educațional de formare a finalităților educaționale ale sistemului național, asigurând, totodată, caracterul transversal conform Cadrului de referință al competențelor pentru cultură democratică, aprobat de Consiliul Europei (2018). Codul educației (2014) specifică că „Educația are ca finalitate principală formarea unui caracter integru și dezvoltarea unui sistem de competențe care include cunoștințe, abilități, atitudini și valori ce permit participarea activă a individului la viața socială și economică”. Formarea competențelor pentru cultură democratică (CCD) este scopul de bază al tuturor disciplinelor de studii din aria curriculară socio-umanistică, iar în mod particular aceasta este menirea disciplinei Educație pentru societate, reconceptualizată în anul 2018, în baza celor 20 de competențe pentru cultură democratică. Prin funcția formativă pe care și-o asumă această arie curriculară, disciplinele de studii își mențin privilegiul de a contribui, pe de o parte, la dezvoltarea unui

sistem de valori caracteristic societății democratice, bazat pe prețuirea demnității umane, a diversității culturale și a drepturilor omului, iar pe de altă parte, la înțelegerea critică de către elevi a umanității cu toată diversitatea sa” [7].

Din anul 2019, Consiliul Europei, cu sprijinul financiar al Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare, implementează în Republica Moldova Proiectul „Educație pentru democrație în Republica Moldova”. Următoarea fază a proiectului „Educație pentru democrație în Republica Moldova” va fi implementată în perioada 2023-2026. Acesta prevede dezvoltarea Cadrului de referință al Competențelor pentru o Cultură Democratică al Consiliului Europei, pornind de la curricula disciplinare naționale și de la finalitățile educaționale stipulate în Codul educației atât în învățământul formal, cât și în cel nonformal; dezvoltarea și susținerea proceselor de guvernare democratică a școlii; dezvoltarea instrumentelor didactice care ar facilita procesul de înțelegere și formare a comportamentelor responsabile și democratice în învățământul primar” [11].

Obiectivele acestui proiect definesc prioritățile educației pentru democrație în Republica Moldova pentru perioada ulterioară:

- „Integrarea Cadrului de Referință al Competențelor pentru Cultura Democratică al Consiliului Europei în învățământul primar, gimnazial și liceal, inclusiv în învățământ profesional tehnic,
- Consolidarea capacităților instituțiilor naționale de formare a cadrelor didactice și a competențelor profesionale ale profesorilor pentru viață într-o societate democratică și incluzivă,
- Implementarea în școli a metodologiei de guvernare democratică” [13].

Codul Educației stabilește că, „Învățământul extrașcolar se realizează în afara programului și activității școlare prin activități complementare procesului educațional desfășurat în instituțiile de învățământ și are menirea să dezvolte potențialul cognitiv, afectiv și acțional al copiilor și tinerilor, să răspundă intereselor și opțiunilor acestora pentru timpul liber. Învățământul extrașcolar asigură posibilități suplimentare de informare, documentare, comunicare, dezvoltare, incluziune socială și autorealizare”[2].

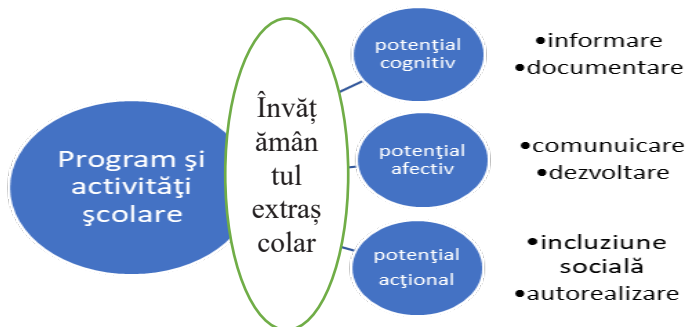

Figura 1. Conceptualizarea învățământului extrașcolar conform Codului Educației

„Funcția generală a educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova este specificată în raport cu educația generală ca „complementară procesului educațional desfășurat în instituțiile de învățământ” [1]. Această abordare a educației extrașcolare menține status quo secundar, de completare, atribuit procesului de educație extrașcolară în anii '70 ai secolului trecut. Comparativ cu acea perioadă, educația extrașcolară a fost scoasă de sub presiunea funcției sale ideologice” [8].

Pornind de la conceptul și specificul caracteristicilor educației extrașcolare, dar și de la opțiunile de conținut și metodologice de realizare a acestui proces, în documentul Cadrul de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova este dedusă structura educației și învățământului extrașcolar, care este constituită din domenii, profiluri și tipuri de activități specifice/ discipline [1].

Profilul de educație și învățământ extrașcolar „Democrație și drepturile omului” este parte a domeniului Cultură și Societate. Profilul include în mare parte noile educații.

Competențele specifice profilului Democrație și drepturile omului sunt proiectate în Curriculumul de bază pentru domeniul cultură și societate (2020):

- Perceperea și conștientizarea semnificației drepturilor și responsabilităților omului în societatea democratică.
- Gestionarea eficientă a acțiunilor de revendicare a drepturilor de la titularii de obligații, respectând normele democratice de securitate personală și socială.
- Cooperarea și realizarea unor proiecte de promovare a culturii, păcii, nonviolentei, respectarea vieții private, manifestând conștiință civică și autonomie în luarea deciziilor” [5, 31 p.].

Curriculumul de bază pentru domeniul cultură și societate propune unele activități extrașcolare pentru profilul Democrație și drepturile omului cum ar fi: Living Democracy, Liberty - Mass-media.

Tabelul 1. *Elemente de planificare a activității extrașcolare pentru profilul Democrație și drepturile omului conform Curriculumul de bază pentru domeniul cultură și societate*

Tipul activității extrașcolare/ (denumirea) cercului	Obiectivele activității extrașcolare
Living Democracy	<p>Obiective:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Stimularea comunicării, cooperării și schimbului de opinii și păreri în scopul formării conștiinței civice a tinerilor. - Realizarea de dezbateri cu scopul determinării gradului de implicare civică a tinerilor din Moldova. - Ghidarea elevilor la norme și valori morale privind realizarea bazei unei societăți democratice.

	<p>Conținuturi recomandate:</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) Implicare și activism civic – asocieri conceptuale; (2) Cultura civică; (3) Modele și tendințe de participare civică a tinerilor; (4) Principii de participare civică a tinerilor; (5) Motivația participării la acțiuni de protest; (6) Rolul autoperceput al tinerilor și al studenților în societate; (7) Leadership și implicare civică; (8) Caracteristici pentru o participare eficientă a tinerilor.
Liberty - Mass-media	<p>Obiective:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Formarea unui consumator de media avizat - Dezvoltarea abilităților de analiză și raportare critică la mesajele transmise prin mass-media. - Dezvoltarea gândirii critice a elevului prin lectură și analiză obiectivă a informației media. <p>Conținuturi recomandate:</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) Rolul mass-mediei în viața elevilor; (2) Aspecte pozitive și negative; (3) Efectele mass-media asupra personalității elevului; (4) Utilizarea mass-media în școală; (5) Participarea la democrație prin media; (6) Cultura media; (7) Accesul liber la informații și libertatea presei

Potrivit resursei electronice „Living Democracy (A trăi în democrație)” „Educația pentru cetățenie democratică și al educației pentru drepturile omului (ECD/EDO) sunt corelate și se sprijină reciproc. Acestea diferă mai degrabă din punct de vedere al focusului și al ariei de cuprindere decât din punct de vedere al scopurilor și practicilor.

Educația pentru cetățenie democratică se concentrează în primul rând asupra drepturilor, responsabilităților și participării active, în relație cu dimensiunea civică, politică, socială, economică, juridică și culturală a societății, în timp ce educația pentru drepturile omului are în vedere spectrul mai larg al drepturilor și libertăților fundamentale în fiecare aspect al vieții oamenilor.” Astfel, EDC se concentrează pe rolul tânărului cetățean în cadrul comunității, în timp ce EDO urmărește individul și identitatea lui, dorințele și nevoile, libertățile și responsabilitățile „privite prin prisma drepturilor omului” [14].

Așadar, Educația pentru cetățenie democratică și al educației pentru drepturile omului (ECD/EDO) în aspectul său nonformal, extrașcolar, are cel puțin două tipuri de activități în școală:

- Cercuri și activități extrașcolare
- Mecanismele de participare a elevilor la procesul decizional prin consiliile elevilor la nivel național, raional, de instituție.

Status quo-ul educației pentru democrație și drepturile omului prin resursele învățământului extrașcolar

Organizarea activităților extrașcolare în instituțiile de învățământ general este determinată de Planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și lice-

al și Curriculumul de bază pentru domeniul cultură și societate (pentru profilul Democrație și drepturile omului).

Tabelul 2. Planul de învățământ pentru activitatea cercurilor pe profiluri

Profilul Democrație și drepturile omului	Numărul de ore pe săptămână		
	Învățământ primar 1/2	Învățământ gimnazial 1/2	Învățământ liceal 1/2

Sistemul informațional de management în educație SIME sintetizează activitatea cercurilor din instituțiile de învățământ general, inclusive pe profiluri.

Conform datelor portalului de date deschise SIME, consultat în luna august 2023, în instituțiile de învățământ general din țară funcționau 161 de cercuri cu profilul Democrație și drepturile omului [15].

Analiza cursurilor înregistrate de către instituțiile de învățământ general pe portalului de date deschise SIME arată o cerere mai scăzută a elevilor pentru domeniile Cultură și Societate și Știință. Tehnică. Tehnologii, or aceste domenii, incluse relative recent în curriculumul pentru învățământul extrașcolar, sunt actuale pentru dezvoltarea civică, vocațională a elevilor.

Un obiectiv al educației pentru democrație și drepturile omului îl constituie implementarea în școlile din Republica Moldova a metodologiei de guvernare democratică. În 2013, în școlile din țară a fost inițiată implementarea mecanismelor de participare a elevilor la procesul decizional prin consiliile elevilor la nivel național, raional, de instituție [11].

„Consiliul Național Elevilor de pe lângă Ministerul Educației este o structură reprezentativă și consultativă a elevilor, care asigură dreptul copiilor și tinerilor la opinie și liberă exprimare. CNE este un mijloc prin care elevii din învățământul preuniversitar oferă reacție inversă Ministerului Educației despre felul în care școala, activând conform cadrulul legal în vigoare, răspunde treburilor și intereselor lor” [9].

CNE constituie o formă de educație nonformală, cuprinsă în politicile europene pentru tineret. „La 26 noiembrie 2018, Consiliul a adoptat o rezoluție privind noua strategie a UE 2019-2027 pentru tineret. Textul propune să se acorde o atenție deosebită următoarelor aspecte:

- promovarea participării tinerilor la viața democratică și civică;
- conectarea tinerilor din Uniunea Europeană și din afara acesteia pentru a promova angajamentul voluntar, mobilitatea în scop educațional, solidaritatea și înțelegerea interculturală;
- sprijinirea capacității tinerilor prin calitatea, inovarea și recunoașterea activităților pentru tineret” [4].

Concluzii: În rezultatul analizei diacronice și a aspectelor metodologice ale educației extrașcolare pentru democrație și drepturile omului în Republica Moldova, determinării status quo-ul educației pentru democrație și drepturile omului prin resursele învățământului extrașcolar, ca parte componentă a învățământului general, inclusiv prin analiza datelor oferite de Sistemul informațional de management în educație SIME, constatăm o cerere mai scăzută a

elevilor pentru domeniile Cultură și Societate și Știință. Tehnică. Tehnologii, or aceste domenii, incluse relativ recent în curriculumul pentru învățământul extrașcolar, sunt actuale pentru dezvoltarea civică, vocațională a elevilor.

Un obiectiv al educației pentru democrație și drepturile omului îl constituie implementarea în școlile din Republica Moldova a metodologiei de guvernare democratică, proces realizat prin implementarea mecanismelor de participare a elevilor la procesul decizional prin consiliile elevilor la nivel național, raional, de instituție.

Bibliografie:

1. BRAGARENCO N., BURDUH A., COSUMOV M., GUȚU V. (coord.). Cadrul de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. – Chișinău: S.n., 2020 – 99 p. Disponibil pe: https://mecc.gov.md/sites/default/files/cadrul_de_referinta_al_educatiei_si_invatamantului_extrascolar.pdf
2. CODUL EDUCAȚIEI al Republicii Moldova, Chișinău. 2023. Articolul 36.
3. CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA, №1, 1994. Disponibil pe : https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ru
4. FIȘE DESCRIPTIVE despre Uniunea Europeană. Parlamentul european. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/141/tineret>
5. GUȚU V., ȘEVCIUC M., ȚURCANU C., HÎNCU I. Curriculum de bază pentru domeniul cultură și societate. Educația și învățământul extrașcolar, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. – Chișinău: S.n., 2020 . – 31 p.
6. LEGEA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI, Chișinău, 1995, art. 35. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=16855&lang=ro#
7. Lungu C. Context educațional de formare a competențelor pentru cultura democratică în învățământul general din Republica Moldova. In: Educația privind drepturile copilului: experiențe și perspective în învățământul preșcolar și primar, Ed. 1, 26 noiembrie 2021, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, 2022, pp. 27-31. ISBN 978-9975-46-617-2.
8. POȘȚAN L. Învățarea extinsă și extracurriculară: instrumentul european pentru școli. In: Educația și învățământul extrașcolar în Republica Moldova: status quo și perspective, Ed. 1, 9-10 decembrie 2022, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2023, pp. 110-117.
9. Regulamentul de constituire și funcționare a Consiliului Național al Elevilor de pe lângă Ministerul Educației. MEC. 2014. https://mecc.gov.md/sites/default/files/regulament_cne_2014_1.pdf
10. VOCEA CĪVICĂ. Volumul 8, nr. 1 (43). 2002. Disponibil pe: <http://www.e-democracy.md/files/voceacivica/vocea43.pdf>
11. <https://mec.gov.md/ro/content/anatolie-topala-investim-democratie-si-coeziune-sociala-investim-tineri>
12. <https://mecc.gov.md/ro/content/consiliul-national-al-elevilor-1>
13. <https://www.coe.int/ro/web/chisinau/-/consiliul-europei-continuu%C4%83-s%C4%83-sprrijine-republic>
14. <https://www.living-democracy.com/ro/about-the-project-living-democracy/>
15. https://www.sime.md/ords/f?p=201:11:6736270979260::NO:11:SHOW_REPORT:0&cs=1IXCJtNuBicQVT